

NOVA STRUJANJA U SUVREMENOJ TEOLOGIJI

Zašto je potrebno da govorimo o novim teološkim strujanjima?¹ Jer zreli katolik mora biti upućen u sva nova teološka gibanja. Danas se toliko govori i piše o vjerskim pitanjima, na sve strane niču originalne i smjele teološke hipoteze, da bi zatvaranje očiju i ušiju pred novim idejama značilo zauzeti nojevsko stanovište. Istina, neka presmiona stanovišta izgledat će kao izazov našoj vjeri, ali se zbog toga ne smijemo sablažnjavati. Sablažan bi bila — o njima šutjeti, praviti se kao da ne postoje. A mi, kao svećenici, ne bismo izvršili svoju učiteljsku dužnost, kad bismo pred laicima što skrivali.

Za početak se ograničimo samo na informaciju. Jedan temeljiti kritički osvrt na suvremena teološka strujanja tražio bi naime čitave knjige.² K tome, jedan sami čovjek — bio ne znam koliko učen — nije dorastao tom teškom zadatku, a pogotovo ne ja. Stoga ću se osvrnuti samo na važnija gibanja u okviru moderne teologije.³

Kratkoće radi, sva ta nova strujanja u suvremenoj teologiji nazvat ću »novom teologijom«. Time nikako ne mislim reći, da je nova teologija neki novi teološki sistem ili pokret, koji je prekinuo sa starom teologijom. Ne, ona je organski povezana s dosadašnjom kršćanskom teologijom, gradi na istim temeljima, ali novim materijalom i novim stilom. Dosadašnja teologija bila je više kontroverzna (obrana vlastitih stavova u odnosu — i polemici — prema ostalim kršćanskim konfesijama), a nova više ekumenska i dijaloška. Glavni zadatak nove teologije nije toliko obrana vjere proti herezama koliko proti rastućoj nevjeri, borba za same temelje kršč. vjere. Ona traži za stare probleme nova rješenja. Još više, nalazi se i pred sasvim novim problemima, posve nepoznatima starim teolozima. Ne zatvara se prema svijetu i njegovim dilemama i otvorena je za sva, pa

¹ Misli ovog prikaza »nove teologije« predstavljaju, naravno, gledište svojeg auktora. Napominjemo također, da će auktor kompletirati ovaj prikaz novim člankom (»nova teologija« u teodiceji, kristologiji, ekleziologiji, Sv. pismu, dogmatici, moralci itd.), koji ćemo tiskati u 3. broju u svijetu«. — Uredništvo.

² Koje se, uostalom, već i pišu. Na primjer:
Feiner-Trütsch-Böckle, *Fragen der Theologie heute*, Zürich 1957.
Maltha A. H., *Die neue Theologie*, München 1961.
Reinisch L., *Theologie heute*, München 1959. — *Theologen unserer Zeit*, München 1960.
Thils Gustav, *Orientations de la Théologie*, Louvain 1958.
Kolping Adolf, *Katholische Theologie gestern und heute*, Bremen 1964.
Kutschki Norbert (Hrg), *Gott heute*, Grünwald V. Mainz 1967.
Lehmann J., *Ist der Glaube krank?* Stuttgart 1966.
Macquarrie J., *Twentieth Century religious Thought*, London 1963.
W. H. van de Pol, *Das Ende des konventionellen Christentums*, Herder, Wien 1967.
Schultz H. J. (Hrg), *Tendenzen der Theologie im zwanzigsten Jahrhundert*, Stuttgart u. Olten 1966.

Sartory T., *Eine Neuinterpretation des Glaubens*, Einsiedeln 1966.
Walter Weymann-Weyhe, *Revolution im christlichen Denken*, Walter V. Olten — Freiburg 1967.

Ratzinger Joseph (Hrg), *Theologie im Wandel*, Wewel, München 1967.
Hessert Paul, *New directions in theology today*, Philadelphia 1967.
Miller W. R., *The new Christianity*, Delacorte Press, New York 1967.
Robinson-Cobb, *New frontiers in theology*, Harper, N. York 1967.

³ »Nova teologija« zajednička je pojava u katolickoj i Protestantskoj crkvi, pa ih stoga ovdje ne lučim, jer bih ionako morao govoriti o protest. teologiji, pod čijim se utjecajem nalazi i katolicka.

i najnovija, znanstvena dostignuća. Dok se staro bogoslovlje čvrsto vezalo uz određeni filozofski smjer — aristotelizam u tomističkoj interpretaciji — nova teologija smatra se filozofski slobodnom i rado se služi suvremenim filozofskim pojmovima i rječnikom.

Međutim, jedno je sigurno: *nova teologija bacila je u vjerničke krugove mnogo nemira i nesigurnosti*. Donekle vlastitom krivnjom: neki teolozi, osobito protestantski, previše su smion i bezobzirni prema tradiciji, natječu se u originalnosti i prilagođivanju modernim nazorima. S druge strane, nova teologija često je krivo shvaćena. Svi oni, koji su bili navezani na stare pojmove i termine, a osobito oni, koji ne umiju razlikovati između dogmatske jezgre i njezine formulacije, osjećaju se ugroženima u svojoj vjeri. Spremni su da moderne teologe proglase hereticima, pa i neprijateljima kršćanstva. Pitaju se: zar više ne postoji »stari Bog«? Ili: što se to događa s vjerom u Boga? Neki izdavač je svojoj teološkoj biblioteci stavio skupni naslov: »Was ist mit Gott geschehen?«⁴

Hollandski obraćenik Van de Pol zgodno je odgovorio: nije se ništa s Bogom dogodilo. Bog postoji i ostaje isti kao i prije. Nego: nešto se s čovjekom dogodilo⁵. Moderni čovjek se izmijenio, u njegovu svijetu su nastale velike i kobne promjene, s njim nešto nije u redu. Njegova duhovna nesigurnost i nestalnost odrazila se i na njegovoj vjeri. Objektivne vjerske istine vječne su i nepromjenljive, ali je dezorijentirani čovjek prema njima izmijenio svoje stanovište. Odatle sumnje u Boga i tradicionalne vjerske vrednote.⁶

Dakle, da bismo saznali »što se to dogodilo s Bogom« treba da najprije vidimo, što se dogodilo s čovjekom. U tim aktualnim ljudskim zbivanjima potražiti ćemo korijenje nove teologije.

I

NA IZVORIMA NOVE TEOLOGIJE

Posve sigurno: nova teologija dijeli sa starom iste kršćanske izvore: Objavu Božju, sadržanu u Bibliji i Predaji, a tumačenu od zakonitog crkvenog učiteljstva. I ona se poziva na sv. oce i stare crkvene naučitelje. Pače, još i više nego stara teologija. Ona traži *potpuni* »povratak izvorima«, tj. prvotnom kršćanstvu.

Ono, što razlikuje novu teologiju od tradicionalne, jest njezina *naglašena orijentacija* prema »svjetovnom svijetu«,⁷ prema suvremenim potre-

⁴ »Što se to dogodilo s Bogom?«

⁵ W. H. van de Pol, *Auf den Weg zu einem verantworteten Gottesglauben* (Stimmen der Zeit, br. 10, 1967, str. 237).

⁶ Leclercq Jacques, *La rivoluzione dell' uomo nel XX. secolo*, SEI, Torino 1967. Maggiolini Sandro, *L'esperienza della Chiesa oggi*, Coletti, Roma 1967.

⁷ Schultz H. J., *Frömmigkeit in einer weltlichen Welt*, Stuttgart 1959.

Rudolf Karl (Hrg), *Der Christ und die Weltwirklichkeit*, Herder, Wien 1960.

bama i shvaćanjima modernog čovjeka. Ona je čedo svoga vremena i svih njegovih kriza. Nikla je u općem duhovnom i društvenom previranju, kojemu je podvrgnut današnji svijet. Kriza na svim područjima ljudskog života morala se odraziti i na njegovu religioznost, kako je to dobro uočila prva Biskupska sinoda u Rimu.⁸

Tragajući za specifičnim izvorima suvremene teologije, moramo ih dakle tražiti u društvenim, kulturnim, filozofskim i religioznim promjenama modernoga svijeta.⁹ A te promjene tako su duboke i dalekosežne, da su se morale neminovno odraziti i na teološkoj nauci.

Najprije pogledajmo, što je novo na općem kulturnom planu, što je moglo utjecati na razvoj današnje teologije.

Na kulturnom području

Prvi značajni fenomen, što nam pada u oči, jest moderni *evolucio-*
nizam.¹⁰

Možemo mirne duše reći, da je evolucionizam općenito prihvaćeno stanovništvo na svim područjima ljudske misli. Ne samo u biologiji — kao što se to obično misli — već i u historiji, sociologiji, antropologiji, psihologiji, lingvistici, filozofiji i znanosti uopće. Iako još ne definitivno dokazana, teorija evolucije kraljuje u suvremenoj nauci i daje pravac najnovijim filozofskim gibanjima. Premda potječe još iz davnih vremena — Heraklit (544—483. pr. Krista) ju je nagovijestio (Panta rhei), Hegel udomačio u filozofiji (dijalektika), a Lamarck i Darwin u biologiji — ipak se smatra najnovijom naučnom hipotezom.

Najviše su pogodovale prevlasti evolucionizma nagle i brze promjene, što ih je čovječanstvo doživjelo u posljednjem i tekućem stoljeću (više nego prije u čitavim milenijima!). Obistinjuje se ona Preradovićeveva: »Stalna na tom svijetu samo mijena jest.« Stoga se evolucija smatra temeljnim prirodnim zakonom. I, ako je tako, ne može joj izmaći nikoja domena ljudske misli, pa ni teološka (L. Oken).¹¹ U katoličku literaturu uvukao ju je svećenik Teilhard de Chardin,¹² pa otada sve više prodire i u čistu teologiju.¹³ U evolucijskoj teleologiji otkriva se i teologija. Čak se veli: *evolucija* je novo ime za *stvaranje*. Kategorija povjesnosti postala je važnom i za teologe. I njima je danas poznato, da postoji konstanta (dogma) i variabla (povijest dogme).

⁸ Svesci. Kršćanska sadašnjost, br. 6, 1967, str. 10.

⁹ Cooper J. Ch., *The roots of the radical theology*, Philadelphia 1967.

¹⁰ D'Souza Jerome, *The Church and civilization*, Garden City, N. York 1967.

Zimmermann-Smith (eds), *I knew D. Bonhoeffer*, Harper, New York 1967.

¹¹ Marušić J., *Teoretski stav prema evoluciji u svijetu kao znak za orijentaciju u životnoj praksi* (Crkva u suvremenom svijetu u našoj katehizaciji, Split 1967, str. 175).

¹² Lexikon für Theologie und Kirche. II Aufl. III Band, Herder 1959, stupac 1261.

¹³ Chardinova djela: *Le Phénomène Humain, Le Milieu Divin, L'apparition de l'homme, La vision du passé, L'avenir de l'homme, L'énergie humaine, L'activation de l'Énergie*.

¹⁴ Bröcker Werner, *Der Sinn von Evolution*, Patmos Verlag, Düsseldorf 1937.

Drugi presudni fenomen, koji je poprimio svjetske razmjere, jest *ateizam*.¹⁴

I on je stara pojava, ali njegova proširenost i utjecaj nešto su novo. Filozofski ateizam postojao je odavna (Upanišada, Lukrecije) i u raznim oblicima (materijalizam, monizam, pozitivizam, empirizam, pragmatizam), a postoji još i danas (agnosticizam, egzistencijalizam, marksizam, humanizam, strukturalizam). Daleko više je raširen praktički ateizam, pa i u kršćanskim masama. Oni, kojima je bog trbuh ili, moderno rečeno, standard, žive 'kao da nema Boga, premda ga teoretski ne niječu. Njihov broj porazno raste. K tome, borbeni ateizam širi nevjeru milom i silom, uzima je 'kao svoju službenu ideologiju i proglašuje na neki način državnom »religijom«.

Poplava ateizma potresla tje kršćanski svijet te se kobno odrazila i na svijest nekih (protestantskih) teologa. U panici, posumnjavši u čovjeka kao religiozno biće, postavili su hipotezu ili, točnije, teološku metodu nazvanu »Gott-ist-tot-Theologie«.¹⁵

Njezinu prihvaćanju pridonijela je rasprava o relativnosti pojmova i riječi (stari nominalizam), o granicama govora, o demitizaciji religioznih izričaja.¹⁶ Danas je postalo modom »alles im Frage stellen« (stavljati sve u pitanje). Zahvatila nas je manija »problematiziranja«, od koje nije pošteđena ni teologija. Herder je uspostavio izdavačku seriju pod naslovom »Quaestiones disputatae« (glavni urednici Rahner i Schlier).

U naučnom svijetu i u kulturnom životu suvremenog čovjeka suvereno vlada također i *scijentizam*, tj. vjera u znanost.¹⁷

Scijentizam je neka vrsta kulta nauke. Ako se i priznaje, da nauka još nije riješila sve prirodne tajne, za budućnost to se nimalo ne sumnja. Jedino znanost u stanju je odgovoriti na sva čovjekova pitanja i potrebe. Pri tome se misli samo na egzaktne znanosti, a filozofija, teologija i humanističke discipline isključuju se iz polja čiste nauke, koja ostaje potpuno empirička i pozitivistička. Scijentizam rađa filozofsko-teološkim agnosticizmom.¹⁸

Vjera u svemoć znanosti narasla je osobito nakon silnih uspjeha moderne tehnike, elektronike, nuklearne fizike, astronautike itd.¹⁹ Čovjeku

¹⁴ Stegmund G., *Gott heute*, Fulda 1949. — *Der Kampf um Gott*, Berlin 1957.

H. U. v. Balthasar, *Die Gottesfrage des heutigen Menschen*, Wien 1956.

Maritain J., *Il significato dell' ateismo contemporaneo*, II ed. Morcelliana, Brescia 1967.

Gardawsky Vitězslav, *Gott ist nicht ganz tot*, München 1967.

¹⁵ Gollwitzer H., *Die Existenz Gottes im Bekenntnis des Glaubens*, München 1964.

Zahrnt H., *Die Sache mit Gott*, Piper V. München 1966.

Bishop Jordan, *Les théologiens de »la mort de Dieu«*, Cerf, Paris 1967.

Brinkmann-Hähm, *Die Gottesfrage heute*, Donauwörth 1967.

Marlé René, *D. Bonhoeffer, témoin de Jésus-Christ parmi ses frères*, Paris-Tour-nais 1967.

Uhsadel Walter, *Ist Gott anders?* (Zeitwende, Heft 1, 1967, st. 6—16).

Schmucker Josef, *Die primären Quellen des Gottesglaubens*, Herder 1967.

¹⁶ Abbé Laurentin: *Le monde ecclésiastique a cru aux mots jusqu'à l'abus. Que d'inflation verbale!* (Inf. Cath. Int. 295, 32).

Böttcher H., *Gott hat viele Namen*, München 1964.

Ferré Nels, *Language, Logic and God*, London 1962.

Mialhe Robert, *Le faux Dieu des croyants*, Ed. Ouvrières, Paris 1967.

¹⁷ Wagner F., *Die Wissenschaft u. die gefährdete Welt*, München 1964.

Aubert Jean M., *A God for science?* Newman Press, N. York 1967.

¹⁸ *Science, Theism and Atheism* (Continuum, vol. V. nr. 1, 1967, st. 2—117).

Aubert Jean M., *A God for science?* Newman Press, N. York 1967.

¹⁹ Prinz F., *Die Welt der Industrie — eine Sorge der Kirche*, Freiburg 1967.

je Zemlja postala premalom, dao se na osvajanje Svemira. Preuzima ulogu stvaraoaca, i neki drugi Stvoritelj čini mu se suvišnim (već je Laplace odgovorio Napoleonu, da mu »hipoteza Bog« nije potrebna u znanstvenom radu). Današnji čovjek više ne pronalazi prirode stvorene od Boga, okružen je stvarima, koje su »djelo njegovih ruku«. ²⁰ Ako se nađe u nevolji, on se brine sam za sebe (medicina, soc. osiguranje ²¹ i sl.). Bog je »ostao bez posla«. Tehnokracija postaje najvećom silom zemlje, a čitav planet je jedan ogromni Tehnopolis.

I neki bogoslovi su pokleknuli pred idolom nauke. Pozivajući se na slučaj Galileja, uskaču u svaku — što noviju to privlačniju — znanstvenu teoriju. U strahu od budućih otkrića već unaprijed natežu i prekravaju dogme. Trude se da od stare »vorwissenschaftliche Theologie« stvore novu »wissenschaftliche Theologie«, i to ne samo u metodičnom smislu, nego i u gnoseološkom. ²²

Na filozofskom planu

Posebno veliki utjecaj na novu teologiju više najnoviji filozofski pravci.

Najviše od svih *egzistencijalizam*. ²³

Stare filozofije bile su »esencijalističke«. Naglašavale su primat, stalnost i nepromjenljivost »biti« (essentia) ili »naravi« stvani i bića. Vjerovale su, da esencija i egzistencija nisu isto, osim u Bogu. Važila je tzv. statička logika: *A debet esse semper A*. Evolucionizam, fenomenologija i relativizam ne priznaju više apsolutnih istina, principa i esencija. Sve je u razvoju i gibanju. Mi ne znamo, što je stvar u sebi (Kant: *Ding an sich*). Nova logika je dinamična, a zbir kvantiteta može značiti i »skok« u novu kvalitetu.

Stoga moderni filozofi ističu prije svega ne *bit*, nego *bivstvovanje* (exsistentia). Ako uopće postoji esencija stvari, egzistencija je svakako prva i ona se samoostvaruje. Svaki bitak aktualizira sam sebe. Stvoritelj ne dolazi u obzir. Nije važna bit (*So-sein*), već postojanje (*Da-sein*). Zato čovjeku pripada apsolutna sloboda, samostvaranje i neograničeni izbor, pa makar i uz cijenu ugroženosti, tjeskobe i nihilizma. Sve, što promiče slobodu ljudske egzistencije, ima opravdanje. Egzistencijalna pitanja dolaze prije svih ostalih.

²⁰ »Das Schicksal der Welt ist, dass der Mensch nur immer sich selbst begegnet« (W. Heisenberg. Orbis Cathol. Br. 6, 1967, str. 205).

²¹ Talijani zovu socijalnu skrb »providenza sociale«. Dakle, samo jedno slovo razlike od »Providenza«!

²² Rahner K.—Dantine W., *Intellektuelle Redlichkeit und christliche Glaube*, Glaube und Wissenschaft. Herder, Wien 1966.

²³ Hasenfuss Josef, *Ersatzreligionen heute: Soziologismus und Existenzialismus*, Patach Verlag, Aschaffenburg 1965.

Möller Joseph, *Existenzphilosophie und kathol. Theologie*, 1952.

Müller Max, *Existenzphilosophie im geistigen Leben der Gegenwart*, II Aufl. 1958.

Fouqué Paul, *L'existentialisme*, Ed. Presses Unives, Paris 1947.

Mounier Emmanuel, *Introduction aux existentialismes*, Esprit 1947.

Egzistencijalizam se razvio u dva pravca: ateistički (Heidegger, Sartre, Camus) i kršćanski (Kirkegaard, Dostojevski, Marcel, Jaspers, Lavelle itd.).²⁴ Ideje kršćanskog egzistencijalizma počele su prodirati i u teologiju (Barth, Berdjajev, Wust, Ebener, Haecker, Guardini).²⁵ Izgleda da ih je prihvatilo i novi holandski katekizam.²⁶

Egzistencijalizam danas hoće da bude *humanizam* (Sartre), jer ovaj ima stariju i još davno legaliziranu genealogiju. Ako nas već zanima nečija egzistencija, onda u prvom redu to može biti čovjekova. Čovjek je naime vrhovna vrednota, on je mjerilo svega (*anthropos metron panton*),²⁷ središte svijeta. Antropocentrizam, apsolutni ili autonomni humanizam dobiva dogmatska obilježja, postaje novom religijom današnjice.²⁸

Kao najvažniji vid čovjekove egzistencije ističe se osobnost, ličnost. Što nije personalno usmjereno, nema vrijednosti za čovjeka, nije važno ni za teologiju. »Personal wird geradezu zum Leitwort theologischen Denkens.«²⁹ (osobno postaje gotovo dominantna riječ teološke misli). Samosvijest, sloboda, dostojanstvo, jedinstvenost, samostvaranje, dijalogičnost (*Ich-Du-Beziehung*) ljudske osobe prerastaju u teološke pojmove. Temeljni odnos prema Bogu i ljudima jest samo personalni odnos. Kršćanski humanizam pretvara se u čitav pokret (Mounier).

Antropocentrizam je zauzeo čvrste pozicije u teologiji. K. Rahner smatra svoju teologiju *antropološkom*. Njegovim epigonima teologija i nije više supstantiv, već atribut, ona je zapravo *teološka antropologija*. Postoji pogibelj, da se teologija utopi u humanizmu.³⁰ Glavni sadržaj teologije postaje čovjek, a Bog samo njegov »partner«. Od čovjeka se polazi Bogu. Most je Krist, ali kao čovjek.³¹

U praktičnoj filozofiji — etici — nastupile su također znatne promjene, koje onda utječu i na kršćansku moraliku. Ukratko: danas je era *etičke autonomije*.³²

Njezin promicatelj opet je evolucionizam. Ako se sve mijenja i razvija, onda ni moral nije izuzetak. Zakon evolucije vlada i u etici. O nepromjenljivom naravnom zakonu i o nekim vječnim normama nema ni govora.³³ Moral je rezultat društvenog razvoja, i on se mijenja s društvom. Načela treba da ustupe pred stvarnošću, zakon pred situacijom (*situacionizam*).³⁴

²⁴ Kusić A., *Kršćanski egzistencijalizam* (Bogoslovska smotra, br. 2, 1964, str. 237).

²⁵ Guardini R., *Das Ende der Neuzeit*, VII Aufl. 1959.

²⁶ Bezić Z., *Novi holandski katekizam* (Crkva u svijetu, br. 6, 1967).

²⁷ Kurt Flasch je mogao napisati članak s naslovom »Der Mensch als Mass Gottes« u knjizi »Gott heute«, Grünewald, Mainz 1967.

²⁸ Müller—Schwefe H. R., *Humanismus ohne Gott*, Stuttgart 1967.

²⁹ Kolping A., *Kath. Theologie gestern u. heute*, Bremen 1964, str. 223.

³⁰ »Es handelt sich um die Auflösung der Theologie in Humanismus« (Gollwitzer H., *Die Existenz Gottes*, II Aufl. München 1963, str. 39).

³¹ Neki prot. teolozi misle: »Die Anthropologie ist die Konstante, die Christologie dagegen ist die Variante« (Orbis Cath. 3, 1967, st. 141).

³² Ermecke Gustav, *Die katholische Moralthologie im Wandel der Gegenwart* (Theologie und Glaube, 53, 1963, st. 348—366).

³³ Čak ih ne mogu pronaći ni u Sv. pismu. Najviše možda neke »čudoredne modele« (Blank Josef, *Zum Problem »Ethischer Normen« im Neuen Testament*, Concilium, Heft 5, 1967, st. 356—362).

³⁴ Fletcher Joseph, *Moral responsibility: situation ethics at work*, Westm. Press, Philadelphia 1967.

Egzistencijalizam, subjektivizam, relativizam, pragmatizam i »čisti« humanizam ne priznaju heteronomnog (Božjeg) morala. Čovjek je svoj vlastiti sudac (Gogarten: etika autonomije). Dužnost mu je da ostvaruje sebe u potpunoj i nesputanoj slobodi.³⁵ Odricanje i žrtva su beskorisni. Treba se bogatiti svakom vrednotom i užitkom (hedonizam). Čovjek se razvija ne mrtvljenjem i odricanjem (asceza zastarjela je riječ), već otvaranjem svijetu, životu, slobodi. Eto, dakle, »novog morala«,³⁶ koji se više ili manje uvlači i u teološke krugove, kako na teoretskom (npr. isticanje »gozbenog« značaja Euharistije), tako i na praktičnom (npr. pre naglašavanje individualne savjesti)³⁷ planu.

Na teološkom planu

Ako se suvremena teologija znala nadahnuti novim socijalnim, kulturnim i filozofskim idejama,³⁸ čisto je, da se ipak njezini glavni izvori nalaze na području same bogoslovske znanosti. Kao svaka znanost i teologija napreduje stjecanjem novih spoznaja i dubljim proučavanjem svojih vlastitih izvora.³⁹

Najvažniji crkveni događaj XX stoljeća, a možda i u čitavoj povijesti Crkve, i koji je najviše doprinio širenju novih bogoslovnih ideja bio je svakako *II vatikanski sabor*.⁴⁰

Kad je Koncil bio 1960. najavljen, nitko nije mogao znati, koliki će presudni utjecaj imati na budućnost Katol. crkve. Već i samom svrhom, koja mu je bila dana — reforma i »aggiornamento«. Vaticanum II značio je otvorenije prema novome, izmirenje sa svijetom, pogled u budućnost. Imao je pretežno pastoralni i ekumenski značaj. Koncilske diskusije odvijale su se u potpunoj slobodi, nitko nije osuđivan ni osuđen.

Kako je i razumljivo, na Koncilu su teolozi imali važnu riječ. Medusobno su se bolje upoznali, osjetili su se solidarnijima, uz biskupe su i oni uživali veću slobodu govora. Neki su bili svjesni historijskog momenta, znali su, da je to pravi čas da proture svoje ideje. Ne samo koncilski, nego i svi teolozi širom svijeta smatrali su, da moraju iskazati sve ono, što im

³⁵ Schüller Bruno, *Gesetz und Freiheit*, Düsseldorf 1966.

³⁶ Oštro ga osuđuje dr J. Kuničić, *Theologia moralis renovanda, Animadversiones* (Freiburger Zeitschrift für Th. u. Ph. 10, 1963, 290).

Häring B., *Moralverkündigung nach dem Konzil*, Bergen-Enkheim, 1966.

Wein H., *Die provisorische Moral* (Merkur, Heft 2, 1967, st. 119—131).

Orraison Marc, *Eine Moral für unsere Zeit* (Frankf. Hefte, 12, 1967, s. 859).

Fuchs Josef, *Moral u. Moraltheologie nach dem Konzil*, Herder 1967.

Fischer Jochen, *Neue Moral unter die Lupe genommen*, Wuppertal 1967.

³⁷ Böckle Franz, *Gesetz und Gewissen*, Luzern—Stuttgart 1965. — *Grundbegriffe der Moral Gewissen*, Aschaffenburg 1966.

³⁸ Te ideje ne valja globalno odbaciti, nego ih pokrstiti, kako veli abbé Laurentin: »Il faut accueillir les renouvellements de notre temps et les baptiser« (Informations. cath. int. br. 295, 1967, st. 24).

³⁹ Neuhausler E.—Gössmann E., *Was ist Theologie?* München 1966.

⁴⁰ Filthaut Th., *Umkehr u. Erneuerung. Kirche nach dem Konzil*, Grünewald V. Mainz 1966.

Aretin v. K. O., *Die Situation der nachkonziliaren Kirche* (Hochland, Heft 5, 1967, str. 451—462).

leži na srcu. Počeli su se natjecati, koji će biti originalniji i napredniji. I tako smo se danas našli u položaju, da će se rijetko koji teološki časopis odvažiti da propagira tradicionalna katolička mišljenja.⁴¹

Uz utjecaj II vatik. koncila ne smijemo zaboraviti ni utjecaj moderne *protestantske teologije*.⁴²

Nakon svojih pijetističkih i liberalističkih zastranjenja, odvažnim nastupom Karla Bartha i njegove škole došlo je u protestantizmu do pozitivnih promjena. Tome je mnogo doprinijelo i oslobođenje njemačkog protestantizma od političkog tutorstva svjetovne vlasti uslijed katastrofe carstva poslije I svjet. rata. U protestantskim školama i knjigama rodile su se ideje kristocentrizma, kerigme, eshatologije, antropologizma i ekumenizma. Biblijski, liturgijski, ekumenski i laički pokret među protestantima zahvatio je i katoličke krugove. Poslije zajedničkog progona, što su ga pod Hitlerom doživjele i bratski podijelile Katolička i Protestantska crkva, duh kršćanskog jedinstva osvojio je i kler i vjernike na obje strane.

Kako protestanti nemaju auktoritativnog crkv. učiteljstva, njihovi teolozi oduvijek uživaju veliku slobodu izražavanja. Ta pogibeljna sloboda privlačljivo je utjecala i na katoličke teologe. Svojim potpuno slobodnim istraživanjem Sv. pisma i smjelom egzegezom protestantski su bibličari izravno i neizravno povukli za sobom i svoje katoličke kolege. A na protestanskoj strani ne vrijedi više stara parola »*catholica non leguntur*«.

Naglih i jakim razmahom ekumenizma protestantski utjecaj na katoličke teologe i vjernike sve više jača. Pogotovo u onim narodima (Njemačka, Holandija, Švicarska, Engleska, Sjeverna Amerika), u kojima crkvena podijeljenost predstavlja i tešku nacionalnu ranu. Riječ *dijalog* dobiva čarobnu moć i smatra se nekim ne samo religioznim — panaceumom. Postaje sve više jasno, da se nalazimo na pragu opasnog irenizma.

Suvremene teološke ideje proizišle su napokon najviše iz *novih istraživanja* na polju samih bogoslovnih disciplina.

Teolozi su otkrili, da su njihovi vlastiti teološki izvori daleko bogatiji nego što se zamišljalo. Odatle poziv na »povratak k izvorima«. Mnogošta od onoga, što nam se danas čini supermodernim, zapravo je prastara — ali zaboravljena — kršćanska baština.⁴³ Liturgisti su pronašli divne stare bogoštovne tekstove i onda tako započeli liturgijsku obnovu. Historičari su iznijeli na svjetlo dana tajne starih arhiva i biblioteka, pa te tajne mi tek danas »otkrivamo«. ⁴⁴ Dogmatičari su se uvjerali, da postoji i povijest dogme, te je ona danas općepriznata bogoslovna grana.⁴⁵ Moralisti su

⁴¹ Williams D. D., *What presentday theologians are thinking*, III rev. ed. Harper, New York 1967.

Hautemann G., *Angriff auf die Moderne*. Christusglaube zwischen gestern u. morgen. Wuppertal 1966.

⁴² Odlični prikaz novije prot. teologije kod Zahrnt Heinza: *Die Sache mit Gott*, Piper, München 1966, i u knjizi *Evangelischer Glaube im Wandel der Zeit*, Steinkopf, Stuttgart 1967.

Tillich P. J., *Perspectives on 19-th and 20-th century Protestant theology*, Harper, New York 1967.

⁴³ Kao primjer navodim samo narodni jezik u liturgiji ili ulogu laika u crkvenom životu.

⁴⁴ Na taj način npr. doznajemo, da su za crkvene raskole krive obje strane.

⁴⁵ Kasper W., *Geschichtlichkeit der Dogmen?* Stimmen der Zeit, 6, 1967, 401.

otkrili, da je najsuvereniji način proživljavanja kršćanstva ipak prastaro »nasljedovanje Krista«. I tako dalje.

No najbolja inspiracija novoj teologiji bilo je proučavanje Sv. pisma.⁴⁶ Pokazalo se, da evanđeoska nauka nije sistematika nego kerigmatika. Historijsko-kritička metoda preporodila je egzegezu.⁴⁷ Teorije o izvorima, književnim rodovima i redakciji sv. knjiga rasvijetlile su pojam inspiracije. Biblija je doživjela svoju renesansu, rodio se biblijski pokret.⁴⁸

Povod za širenje nove teologije

Otkrivši glavne izvore suvremene teologije, još niismo razjasnili fenomen njezine brze i začuđujuće rasprostranjenosti. Zašto se ljudi danas toliko zanimaju za teološka pitanja? Na koji se način tako uspješno šire nove teološke ideje? Što najviše doprinosi njezinoj popularnosti?

Ne ćemo pogriješiti ako nedavni II vatik. sabor spomenemo kao jedan od glavnih povoda za toliko interes za religiozna pitanja. On je poslužio i kao povod i kao izvor nove teologije. No to je toliko svima poznata stvar (a o njoj smo već nešto i rekli), da se na njoj ne ćemo ni zaustavljati.⁴⁹

Opće zanimanje današnjeg svijeta za vjerske probleme jest također poznata činjenica, te ima višestruke razloge. Ni njih ovdje ne ćemo proučavati, jer bi nas to odvelo suviše daleko. Samo konstatiramo fakat: za vjerska pitanja svi se zanimaju. I na Istoku i na Zapadu. I u službeno areligioznim državama. U Rusiji je npr. nedavno tiskano Sv. pismo bilo na jagmu razgrabljeno. Prošle godine Moskva je doživjela štampanje izabranih odlomaka djela sv. Tome (!) i Teilharda de Chardina.⁵⁰ U nas nema novina, koje ne prate vjerska zbivanja i o njima se sve više i sve objektivnije piše.⁵¹ Javnost najviše zanima upravo ono, što je novo u katoličkom životu i kršćanskoj teologiji.

Nema sumnje, nova teologija zahvaljuje svoju popularnost najviše štampi — ne samo katoličkoj — i ostalim sredstvima publiciteta (radio, televizija, konferencije itd.). No popularnost nije uvijek pozitivna, ona nekada znači i »zao glas«. Štampa je, skupa s ostalim komunikacionim

⁴⁶ McNally R. E., *Holy Scripture and Catholic Reform* (Thought, br. 164, g. 1967. st. 5—22).

Pesch R., *Exegese als Wissenschaft* (Stimmen der Zeit, 6. 1967, 433).

Schelke K. H., *Wort und Schrift*, Patmos, Düsseldorf 1966.

Schreiner J. (Hrg), *Wort und Botschaft*, Echter V. Würzburg 1967.

Bea A., *Der heutige Stand der Bibelwissenschaft* (Stimmen der Zeit br. 79, 1953—54, st. 91—104).

⁴⁷ Mildenerger F., *Die halbe Wahrheit oder die ganze Schrift*, Kaiser V. München 1967.

Zimmermann H., *Neutestamentliche Methodenlehre*, Kath. Bibelwerk Stuttgart 1967.

⁴⁸ *Initiatives du Mouvement Biblique en divers pays* (Lumen vitae, br. 10, 1955, str. 215—225).

⁴⁹ Kanwer Otto, *Das zweite Vatikanische Konzil*, Kösel V. München 1966.

⁵⁰ U ruskoj štampi susrećemo sve češće religiozne teme (v. Berkenkopf Galina, *Der Konzil in sowjetischer Sicht*, Wort u. Wahrheit, br. 6—7, 1966, str. 456—470).

⁵¹ Tako npr. Viša škola za polit. nauke u Ljubljani 21. IV 1967 (tako žurno!) organizira »okrugli stol« o enciklici »Populorum progressio« (Teorija in praksa, br. 6—7, st. 1000).

medijima, od nove teologije učinila »senzaciju«, ona ju je vulgarizirala. U stilu štampe, koja je reklamira, i nova teologija izgleda senzacionalističkom, površnom, novotarskom. Teološkim oružjem rukuju i »pucaju« također i novinari — većinom nestručnjaci. Jasno: neznalački i neobjektivno, površno i strastveno. Forsiraju modernizam, progresizam, otvaranje svijetu, podanašnjjenje itd. To se ne čini uvijek iz neprijateljskih motiva (u tome učestvuje i katolički tisak), ali kao rezultat ostaje — dezorijentacija.⁵²

Popularizaciji nove teologije mnogo su doprinijeli i javni nastupi u njezin prilog od strane nekih visokih crkvenih prelata (Alfrink, Suenens, Frings, Döpfner, Leger, Lefèbvre, Camara, Maximos, Reuss i dr.).

Najzad, tu su i *novi problemi* pred kojima se nalaze Crkva i svijet. Nema više mjesta za romantične idile ili zavodljive optimizme. Kruta zbilja postaje nesnošljivom, svako novo otkriće postavlja jedan upitnik više. Moderna civilizacija donosi nam još teže brige, još tragičnije dileme. Sve je u opasnosti: sloboda i opstanak, vjera i spas.

Može li teologija ostati hladnom pred tolikim problemima, što ih preda nju postavlja novi svijet?⁵³ Zar ne bi svojom šutnjom izdala samu sebe i Crkvu, kojoj služi! I samim tim, što u svjetlu Objave želi da odgovori na suvremena pitanja, ostaje teologijom, ali postaje novom. Ona je prisiljena da bude aktualnom, jer je tu ne radi povijesti, već radi naše budućnosti; u prvom redu za naše doba, za suvremene ljude, za njihove — sada otvorene — rane. Zar kršćanin nije dužan da traži lijek suvremenoj socijalnoj bijedi velikoga dijela čovječanstva?⁵⁴ Zar se njega ne tiču pitanja rata i mira? Zar njega ne muče problemi auktoriteta i slobode, u Crkvi i izvan nje? Nije li i on žrtva obiteljske krize, bračne dekadencije i seksualnog (ne)moralna, što je zavladao društvom? Može li, i smije li, zatvarati oči pred baukom populacione eksplozije, koja prijeti čovječanstvu? Kako će ispuniti u ovom času svoju građansku dužnost prema narodu i društvu, u kojemu živi?

Na slična, i još mnoga druga, goruća pitanja kršćanin očekuje odgovor od svoje Crkve i njezinih teologa.⁵⁵ Teologija pak nema gotovih rješenja za sve, mora ih tražiti i provjeravati. Na taj način ona se razvija, produbljuje i posuvremenjuje. Tako postaje novom, suvremenom, plodnom i zanimljivijom. I dobro je, da je tako.⁵⁶

Živan Bezić

⁵² Nekoliko popularnijih listova, koji zastupaju novu teologiju: u Engleskoj »New Blackfriars«; u Sj. Americi »America«, »Catholic National Reporter«, »Commonweal«, »Continuum«, »Ramparts«; u Švicarskoj »Orientierung«; u Italiji »Il Regno«; u Njemačkoj »Herder Korrespondenz«; u Francuskoj »Esprit«, »Témoignages Chrétiens«, a najviše »Informations Catholiques Internationales«.

⁵³ Congar Yves, *Die Kirche wird weltlich*, Neues Forum, 1, 1968, str. 35.

⁵⁴ Vidi *Poruku 17 biskupa* u »Crkvi u svijetu«, br. 6, 1967. Čuju su sve uporniji glasovi, da bi trebalo da Crkva misli i na jednu »teologiju revolucije«.

⁵⁵ Burke Patrick, *Künftige Aufgaben der Theologie*, Huber, München, 1967.

Congar Yves, *Situations et tâches de la théologie*, Éd. du Cerf, Paris 1967.

⁵⁶ Time, dakako, ne mislmo reći, da je u novoj teologiji sve besprijekorno. Na neke smo pogibelji već upozorili, a na neke ćemo upozoriti. U ovoj točki napominjem samo sekularizam.

Shiner Larry, *Secularization and theology*, Theology Digest br. 3, 1967, str. 179—184. Kortzfleisch von. S., *Religion im Säkularismus*, Kreuz Verlag, Stuttgart 1967.